

بررسی رابطه سرمایه اجتماعی برون گروهی، مهارت‌های اجتماعی و هوش هیجانی بر عزت‌نفس کودکان کار شهر اصفهان

هدی معینی^۱، ثمره صفی‌خانی^۲

چکیده

مقدمه: هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه میان سرمایه اجتماعی برون گروهی، مهارت‌های اجتماعی و هوش هیجانی و عزت‌نفس کودکان کار شهر اصفهان بود. **روش:** روش پژوهش توصیفی - همبستگی و جامعه آماری شامل کلیه کودکان کار شهر اصفهان می‌باشد؛ که ۲۰۰ کودک کار تحت پوشش مؤسسه مردم‌نهاد طلوع مهر و دوستی اصفهان به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار پژوهش پرسشنامه عزت‌نفس کوپر اسمیت، پرسشنامه مهارت‌های اجتماعی واتسون و همکاران (۱۹۸۴)، پرسشنامه هوش هیجانی سیریا شرینگ (۲۰۱۰) و پرسشنامه سرمایه اجتماعی برون گروهی رفیعی و همکاران (۱۳۹۵) می‌باشد. داده‌ها با روش‌های آماری تحلیل رگرسیون هم‌زمان و ضریب همبستگی پیرسون تحلیل شد. **یافته‌ها:** یافته‌های جداول نشان می‌دهد که ضریب همبستگی چندگانه معادل ۰/۸۲۷ بوده است. به این معنا که سه متغیر سرمایه اجتماعی برون گروهی، مهارت‌های اجتماعی و هوش هیجانی که در معادله رگرسیونی باقی‌مانده‌اند به‌طور هم‌زمان ۰/۸۲۷ با عزت‌نفس کودکان کار رابطه معنادار داشته‌اند. ضریب تعیین نیز نشان‌دهنده نسبتی از کل تغییرات متغیر وابسته است که توسط متغیرهای مستقل معادله حساب‌شده‌اند که این مقدار ۰/۶۷۹ بوده است؛ یعنی اینکه این سه متغیر می‌توانند حدود ۶۸ درصد تغییرات عزت‌نفس را پیش‌بینی کنند و متغیر سرمایه اجتماعی برون گروهی قوی‌ترین پیش‌بینی کننده متغیر عزت‌نفس کودکان کار بوده است. **نتیجه‌گیری:** یافته‌های این پژوهش نشان داد که افزایش سرمایه اجتماعی برون گروهی، عزت‌نفس را افزایش می‌دهد و کودکان کاری که عزت‌نفس بالاتری دارند، از مهارت‌های اجتماعی و هوش هیجانی بالاتری هم برخوردار هستند. **کلیدواژه‌ها:** کودکان کار، سرمایه اجتماعی برون گروهی، عزت‌نفس، مهارت‌های اجتماعی، هوش هیجانی.

^۱دانشجوی کارشناسی ارشد رشته روان‌شناسی تربیتی، واحد مبارکه، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران

^۲آستادیار، گروه روان‌شناسی، واحد مبارکه، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول) samar.safikhani@gmail.com

مقدمه

کودکان کار در شرایط دشوار زندگی می‌کند و در معرض انواع آسیب‌های جسمی و روانی قرار دارد. آن‌ها زیر آسمان شهرهایمان در جستجوی درآمدی که به دست آوردنش وظیفه‌شان نیست، روز را به شب می‌رانند و از کودکی، بازی، شادی و یادگیری مهارت‌هایی که در بزرگسالی برای پیدا کردن پایگاهی شایسته در جامعه به آن نیاز دارند، بازمی‌مانند. طبق تعریف سازمان بین‌المللی کار^۱، کودک کار به کودکان زیر ۱۸ سال اطلاق می‌شود که به کار کردن برای کسب درآمد مشغول هستند. بر مبنای، آخرین گزارش این سازمان در سال ۲۰۲۰، ۱۶۰ میلیون کودک کار در جهان تخمین زده شده است که از این تعداد ۷۹ میلیون کودک درگیر در بدترین اشکال کار کودک هستند.

علی‌رغم «فقدان تعریف مشخص در قوانین داخلی ایران برای پدیده کودک کار، مستنبط از مواد، ۷۹، ۸۰ و ۸۴ قانون کار، می‌توان کار کودک را به کار گماردن اشخاص کمتر از ۱۵ سال به صورت مطلق و اشخاص بیشتر از ۱۵ تا ۱۸ سال بدون لحاظ شرایط قانونی تعریف نمود» (۱). طبق آمار رسمی در ایران حدود ۷۰ هزار کودک کار وجود دارد، آمارهای غیررسمی تعداد آن را حدود ۱ میلیون کودک ایرانی برآورد می‌کند. البته چنانچه کودکان اتباع را که ۸۵ درصد کار کودک در ایران را تشکیل می‌دهند، به این آمار اضافه کنیم به عددهای بالاتری می‌رسیم و تخمین ۳ تا ۵ میلیونی جمعیت کودکان کار در ایران دور از ذهن نیست. این کودکان با انواع آسیب‌های جسمی و روانی مواجهه هستند و توجه ویژه به ایشان و تلاش برای خارج کردن آن‌ها از چرخه باطل کار ضرورت دارد و وظیفه‌ای انسانی و اخلاقی است. کودکان کار به‌ویژه در شهرهای بزرگ و در حاشیه‌ی آن‌ها بیشتر به چشم می‌آیند و به مراتب آسیب‌های جدی‌تری را نسبت به کودکان کار در شهرهای کوچک یا روستاها تجربه می‌کنند. یکی از این شهرهای بزرگ، اصفهان است که به واسطه توسعه صنعتی و شهری در دهه‌های اخیر، به مسائل و آسیب‌های مرتبط با توسعه ناموزون روبرو شده و افزایش تعداد کودکان کار در این شهر یکی از مسائل چالش‌برانگیز است. در این مطالعه ضمن انتخاب کودکان کار شهر اصفهان به عنوان گروه هدف، به بررسی سطح عزت‌نفس^۲ در میان آن‌ها می‌پردازیم.

عزت‌نفس نگرشی است که فرد درباره‌ی خود دارد. ارزیابی‌ای که فرد از خود دارد و در پرتو تعاملات با دیگران شکل می‌گیرد. داشتن عزت‌نفس به معنای «اعتماد به توانایی خود در اندیشیدن، در کنار آمدن با چالش‌ها، اعتماد به حق خود برای موفقیت و شادی، احساس ارزشمند بودن و شایسته بودن، داشتن حق ابراز نیازها و خواسته‌ها، ابراز میل رسیدن به ارزش‌ها و برخوردار شدن از ثمرات تلاش‌های خویشتن است» (۲). چنانچه عزت‌نفس کودکان کار پایین باشد، آن‌ها با بسیاری از چالش‌ها روبرو شده و نمی‌توانند احساس ارزشمند بودن را تجربه کنند و در انواع عملکردهای فردی آن‌ها و همچنین کسب پایگاه‌های اجتماعی شایسته در بزرگسالی دچار مشکل می‌شوند. ضمن آنکه در این تحقیق نقش سه متغیر سرمایه اجتماعی برون‌گروهی، مهارت‌های اجتماعی و هوش هیجانی در پیش‌بینی متغیر عزت‌نفس کودکان کار بررسی می‌شود.

در ارتباط با متغیرهای مستقل تحقیق حاضر باید گفت که «سرمایه اجتماعی به سه مؤلفه ساختاری، شناختی و رابطه‌ای تقسیم می‌شود» (۳). در سطح فردی، مؤلفه رابطه‌ای سرمایه اجتماعی از اهمیت زیادی برخوردار است و «توصیف‌کننده روابطی است که افراد با یکدیگر در جریان تعاملاتشان برقرار می‌کنند. مهم‌ترین جنبه‌های این مؤلفه عبارت‌اند از: اعتماد، هنجارهای موافق همکاری، الزامات و انتظارات همکاری و هویت گروهی» (۴). همچنین سرمایه اجتماعی را می‌توان در سطح خرد، میانه و کلان سنجید. حمایت اجتماعی لازم را برای افراد و گروه‌ها به وجود می‌آورد و انرژی لازم برای تسهیل کنش‌ها در جهت اهداف فردی و جمعی را میسر می‌سازد (۵) می‌توان در سطح خرد و رابطه‌ای، دو نوع سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و برون‌گروهی را از هم جدا کرد. سرمایه اجتماعی درون‌گروهی از پیوندهای اجتماعی نیرومند مبتنی بر روابط خانوادگی، خویشاوندی، جنسیت، قومیت و دین است. این نوع از سرمایه افرادی را که از وجهی مانند قومیت یا جنسیت و ... شبیه هم هستند، در کنار هم قرار می‌دهد. در گروه‌های همگون مشاهده می‌شود و می‌تواند منجر به شکل‌گیری هویت‌های کنارگذر^۳ و تنگ‌نظر گردد. سرمایه اجتماعی برون‌گروهی مبتنی بر روابط و پیوندهای افراد و گروه‌های غیرهمسان می‌باشد و افراد

^۱ International Labor Organization (ILO)

^۲ Self-esteem

^۳ Exclusive Identity

غیرمشابه از بخش‌های گوناگون جامعه را به یکدیگر وصل می‌کند و می‌تواند منجر به هویت‌های باز و فارغ از تعصب شود. این سرمایه امکان ایجاد همیاری‌های تعمیم‌یافته را فراهم کرده و انتشار اطلاعات را تسهیل می‌کند بنابراین بیشترین آثار مثبت در این سرمایه نمود دارد (۶). فرض تحقیق آن است که افزایش سرمایه اجتماعی از نوع برون گروهی است که می‌توان عزت‌نفس کودکان کار را افزایش دهد.

در کل کسب مهارت‌های اجتماعی بخشی از اجتماعی شدن کودکان است و می‌توان این فرض را معتبر دانست که کودکانی که این فرایند را با چالش‌های کمتری تجربه کنند و در کسب این مهارت‌ها موفق‌تر باشند، عزت‌نفس بالاتری هم دارند. کودکانی که مهارت‌های اجتماعی دارند، طوری رفتار می‌کنند که پیامدهای مثبت روانی - اجتماعی مانند پذیرش توسط همسالان و رابطه مؤثر با دیگران را به دنبال دارد و اجتماعی شدن یا جامعه‌پذیری یکی مهم‌ترین فرایندهای کسب مهارت‌های اجتماعی در کودکان است.

همچنین پژوهش‌ها نشان داده‌اند که هوش هیجانی بیش از هوشبهر پیشگویی‌کننده موفقیت فردی در زندگی است. افرادی که دارای کیفیت هیجانی بالا هستند، مهارت‌های اجتماعی بهتر، روابط درازمدت پایاتر و توانایی بیشتری برای حل تعارضات دارند. گرچه انسان‌ها به دلایل سرشتی و ژنتیکی در تنظیم و ابراز هیجان‌ات متفاوت هستند، یادگیری از طریق آموزش می‌دهند موجب افزایش توانایی‌ها و مهارت افراد در هر سطحی شود که هستند؛ بنابراین می‌توان این فرض را هم معتبر دانست که هوش هیجانی بالاتر، عزت‌نفس بالاتری را برای کودکان پیش‌بینی کند.

با توجه به توضیحاتی که داده شد، در این پژوهش بر آنیم که ضمن شناسایی برخی متغیرهای جمعیت‌شناسی کودکان کار شناسایی شده در شهر اصفهان، سطح عزت‌نفس آن‌ها را بسنجیم و رابطه آن را با سطح مهارت‌های اجتماعی، هوش هیجانی و سرمایه اجتماعی برون گروهی آن‌ها مورد آزمون قرار دهیم. چرا که فرض بر این است که محیط اجتماعی و فرهنگی‌ای که کودکان کار در آن رشد می‌کنند، نقش تعیین‌کننده‌ای در سطح عزت‌نفس آن‌ها دارد. در این راستا، دو متغیر مهارت‌های اجتماعی و هوش هیجانی انتخاب شده است تا میزان اثرگذاری آن‌ها در کنار متغیر سرمایه اجتماعی برون گروهی بر عزت‌نفس کودکان کار بررسی شود.

پیشینه تحقیق حاضر شامل مطالعاتی می‌شود که (۱) درباره کار کودک باشد، (۲) متغیرهای عزت‌نفس، سرمایه اجتماعی، مهارت‌های اجتماعی و هوش هیجانی را سنجید باشد. ضمن جستجو در منابع مشخص شد که هیچ مطالعه‌ای نیست که تمام شروط ذکرشده را داشته باشد، لذا ضرورت مطالعه حاضر بیش از پیش نمایان گردید. همچنین در ادامه مهم‌ترین و مرتبط‌ترین مطالعاتی که تا پیش از این درباره موضوع تحقیق حاضر در کشور انجام شده است، مرور می‌شود.

درباره کودکان کار، مطالعات نه چندان زیادی انجام شده که به مهم‌ترین مرتبط‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود. اینانلو و همکاران (۱۴۰۰) ناامیدی و نگرش ناکارآمد در کودکان تحت حمایت مراکز کودکان کار جنوب شهر تهران را سنجیده و میزان آن را پایین‌تر از میانه ابزار سنجش برآورد کرده‌اند (۷). شبکه اجتماعی و کاری کودکان کارگر در یک کوره آجرپزی نیز در مطالعه دیگری بررسی شده و نشان داده شده است که این شبکه همگن و به نحوی است که مسئله کار کودک را از چشم سایر کارگران دور کرده و تبدیل به یک مسئله خانوادگی می‌کند (۸). در مطالعه دیگری نشان داده شده است که آموزش مهارت‌های اجتماعی بر بهبود عزت‌نفس و ابعاد هویت کودکان کار شهرستان گرگان اثر معنادار داشته است (۹). همچنین اثربخشی آموزش مهارت خودآگاهی و مدیریت خشم روی کیفیت زندگی مادران دارای کودکان کار در شهر قم نشان داده شده است (۱۰). در تحقیق دیگری گونه‌شناسی کار کودک انجام شده و انواع کار کودک، مشتمل بر هفت دسته شامل کار کارگاهی، دستفروشی، خدمات خیابانی، زباله‌گردی، تکدی، کارخانگی و مشاغل بزهکارانه به دست آمده است (۱۱). اثربخشی طرح ساماندهی کودکان خیابانی ایران (۱۲) نیز انجام شده و این طرح را غیر اثربخش ارزیابی کرده است. در تحقیق دیگری تأثیر آموزش مدیریت خشم بر پرخاشگری و اضطراب کودکان کار نشان داده شده است (۱۳)؛ همچنین نقش خانواده نابسامان در کار کودک و ارتباط متقابل منفی میان توسعه اجتماعی و کار کودک مورد تأکید قرار گرفته است (۱۴). در تحقیقی به شیوه کیفی کودک کار شدن در شهر مشهد از چهار فرآیند نشان داده شده است: (۱) فقر، (۲) خرده فرهنگ کار کردن کودک، (۳)

خرده فرهنگ تکدی گری و ۴) بی مسئولیتی والدین (۱۵). در تحقیق دیگری نیز دلایل شکل گیری کار کودک ذیل پنج مقوله اصلی فقر، تزلزل چندگانه، تعامل دوسویه، وابستگی و فراگیری پرچالش شناسایی شده است (۱۶).

در ارتباط با متغیرهای تحقیق باید گفت که متغیر سرمایه اجتماعی در تحلیل برخی مسائل اجتماعی نظیر قانون گریزی و نزاع های جمعی به کار گرفته شده و اعتماد تعمیم یافته گروهی به عنوان راهبردهای اصلی توسعه اجتماعی مطرح شده است (۱۷). همچنین در مطالعه ای که فراتحلیل پیامدهای سرمایه اجتماعی در سطح جامعه را انجام داده، متغیرهای احساس امنیت اجتماعی، کیفیت زندگی، پیشرفت تحصیلی، هوش هیجانی، سلامت اجتماعی، سرمایه روانشناختی، پابندی به فرهنگ شهروندی و بهزیستی روان شناختی شناسایی شده است (۱۸). همچنین سرمایه اجتماعی در نقش متغیر مستقل در تحقیقاتی وارد شده و تأثیر سرمایه اجتماعی بر مسئولیت اجتماعی، سلامت روان و احساس سلامت سنجیده شده است (۱۹-۲۰).

متغیر عزت نفس به عنوان یک ویژگی شناختی - فردی در مطالعات مختلفی بررسی شده و نشان داده شده است که عزت نفس می تواند پیش بینی کننده اضطراب اجتماعی افراد باشد (۲۱-۲۲). سبک های هویت اطلاعاتی و هنجاری می تواند به صورت مثبت پیش بینی کننده عزت نفس باشد (۲۳). می توان نقش میانجی در رابطه میان سلامت اجتماعی و سلامت روان داشته باشد، به نحوی که در مطالعه ای سه متغیر رضایت اجتماعی، عزت نفس و رابطه با دوستان توانسته اند ۱۷ درصد واریانس احساس سلامت را تبیین کنند (۲۰) همچنین تأثیر ورزش و حمایت اجتماعی بر عزت نفس (۲۴) سنجیده شده است. تأثیر عزت نفس و سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی (۲۵) و نقش میانجی عزت نفس سازمانی در روابط بین سرمایه اجتماعی و سلامت سازمانی و دینداری (۲۶-۲۷) نیز دو مطالعه مرتبط دیگر هستند.

تأثیر مهارت های اجتماعی بر بهبود عزت نفس پسران نابینا (۲۸) یکی از مطالعات مرتبط با تحقیق حاضر است. در مطالعه اصل فتاحی و نجارپور استادی (۱۳۹۲) رابطه هوش هیجانی و عزت نفس با مهارت های اجتماعی بررسی شده و ۰/۵۳۱ همبستگی به دست آمده است. نشان داده شده است که از بین مؤلفه های هوش هیجانی، مؤلفه های شادمانی، روابط بین فردی، کنترل تکانه و مسئولیت پذیری اجتماعی پیش بینی های معنی داری برای متغیر مهارت های اجتماعی هستند؛ و بررسی رابطه هوش هیجانی و عزت نفس با مهارت های اجتماعی نشان داد که این دو متغیر ۲۸ درصد از تغییرات مهارت های اجتماعی را پیش بینی می کنند (۲۹).

با توجه به پیشینه مرور شده جای خالی تحقیق حاضر به خوبی مشاهده می شود. با توجه به جمعیت در حاشیه و نادیده گرفته تحقیق حاضر، اهمیت تحقیق حاضر دوچندان می شود.

با توجه به مبانی بیان شده فرضیه های زیر تدوین می گردند:

۱. سرمایه اجتماعی برون گروهی قدرت پیش بینی کنندگی عزت نفس کودکان کار را دارد. افزایش سرمایه اجتماعی برون گروهی، عزت نفس را زیاد می کند.
۲. مهارت های اجتماعی عزت نفس کودکان کار را پیش بینی می کند. افزایش مهارت های اجتماعی، عزت نفس را افزایش می دهد.
۳. هوش هیجانی عزت نفس کودکان کار را پیش بینی می کند. افزایش هوش هیجانی، عزت نفس را افزایش می دهد.
۴. متغیرهای سرمایه اجتماعی برون گروهی، مهارت های اجتماعی و هوش هیجانی، تغییرات عزت نفس کودکان کار را تبیین می کنند.

روش

در این پژوهش جامعه مورد مطالعه شامل کلیه کودکان کار شهر اصفهان می باشد که آمار دقیقی از آن ها ثبت نشده است؛ اما با توجه به برآورد حداقل سه میلیونی جمعیت کودکان کار در کل کشور (حدود ۳/۵ درصد جمعیت) جمعیت کودکان کار شهر اصفهان حدود ۷۰ هزار کودک برآورد می شود. البته امکان دسترسی به این جمعیت جز از طریق سازمان هایی آن ها را تحت پوشش دارند، ممکن نیست.

در این تحقیق برای دسترسی به کودکان کار شهر اصفهان، به یکی از مراکز حمایت کننده از کودکان کار به نام مؤسسه مردم نهاد طلوع مهر و دوستی مراجعه شد و طی ۴ ماه همکاری های همه جانبه با این مؤسسه اعتماد مدیریت این مرکز و

کودکان جهت تکمیل پرسشنامه به دست آمد. در زمان مراجعه، ۲۰۰ کودک کار از خدمات بهداشتی و آموزشی این مؤسسه برخوردار بودند که برای تمام کودکان کار پرسشنامه‌های تحقیق توسط مددکاران موسسه پر گردید.

۱- **مقیاس سرمایه اجتماعی برون گروهی:** پرسشنامه سرمایه اجتماعی برون گروهی توسط رفیعی و همکاران (۱۳۹۵) تهیه شده است (۶). این پرسشنامه مشتقی از پرسشنامه سرمایه اجتماعی ۲۰ گویه‌ای است که هم سرمایه اجتماعی درون گروهی را می‌سنجد و هم سرمایه اجتماعی برون گروهی را. در این تحقیق فقط گویه‌هایی استفاده شد که مؤلفه سرمایه اجتماعی برون گروهی را می‌سنجید. مجموعاً ۹ گویه بود که دو مؤلفه داشتن رابطه با افراد دارای سبک زندگی متفاوت و داشتن رابطه با افراد دارای علائق متفاوت را بر اساس مقیاس پنج گزینه‌ای لیکرت از دامنه کاملاً مخالفم (نمره ۱) تا کاملاً موافقم (نمره ۵) می‌سنجد. همه پرسش‌ها مثبت هستند و تغییر نمره و ری کد انجام نمی‌شود. نمره بیشتر نشان‌دهنده سرمایه اجتماعی برون گروهی بیشتر است. مؤلفان پایایی آن را ۰/۸۲۵ گزارش کرده‌اند. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ برای ۹ گویه ۰/۹۶۷ به دست آمد.

۲- **مقیاس مهارت‌های اجتماعی:** این پرسشنامه توسط ماتسون و همکاران (۱۹۸۴) تهیه شده است. پرسشنامه دارای ۵۶ سؤال است. سؤالات به صورت بسته پاسخ با طیف پنج گزینه‌ای (همیشه، اغلب اوقات، برخی اوقات، بندرت، هرگز) می‌باشد و روش نمره‌گذاری هر سؤال بر اساس طیف مذکور به ترتیب نمره ۵-۴-۳-۲-۱ به آن‌ها تعلق می‌گیرد. این پرسشنامه دارای پنج مؤلفه مهارت‌های اجتماعی مناسب (سؤالات ۱ تا ۱۸)، رفتارهای غیراجتماعی و جسارت نامناسب (سؤالات ۱۹ تا ۲۹)، پرخاشگری و تکانشی عمل کردن و سرکش بودن (سؤالات ۳۰ تا ۴۶)، برتری‌طلبی و اطمینان زیاد به خود داشتن (سؤالات ۴۰ تا ۴۷) و حسادت/گوشه‌گیری (سؤالات ۴۸ تا ۵۶) است. روایی هم‌زمان پرسشنامه با پرسشنامه مهارت‌های ارتباطی گراهام توسط هالک (۱۹۸۰) ۰/۵۷ و پایایی آن نیز ۰/۸۴ گزارش داده شد. آزمون آلفای کرونباخ برای ۱۸ گویه نخست این پرسشنامه که مقیاس مهارت‌های اجتماعی مناسب را می‌سنجیدند عدد ۰/۹۷۰ به دست آمد که نشان از پایایی بالای مقیاس دارد. بقیه گویه‌ها نیز آلفای کرونباخ ۰/۸۹۷ داشتند.

۳- **مقیاس عزت‌نفس:** برای سنجش متغیر عزت‌نفس از پرسشنامه عزت‌نفس کوپر اسمیت استفاده شد. شیوه نمره‌گذاری به صورت صفر و یک است و نیز ۸ سؤال دروغ‌سنج بوده و در محاسبه نمره کل، این ۸ سؤال منظور نمی‌شود. شماره سؤالات دروغ‌سنج عبارت است از: ۲۶، ۳۲، ۳۶، ۴۱، ۴۵، ۵۰، ۵۳، ۵۸ چنانچه پاسخ‌دهنده از سؤالات بالا بیش از ۴ نمره بیاورد، بدان معنا است که اعتبار آزمون پایین بوده و آزمودنی سعی کرده خود را بهتر از آنچه هست جلوه دهد؛ اما در مورد نمره‌گذاری سایر سؤالات چنانچه آزمودنی به سؤالات ۱، ۴، ۵، ۸، ۹، ۱۴، ۱۹، ۲۰، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۳، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۲، ۴۳، ۴۶، ۴۷ با بله پاسخ دهد، یک نمره و اگر با خیر پاسخ دهد نمره صفر می‌گیرد؛ و بقیه سؤالات به صورت معکوس است یعنی پاسخ خیر آن‌ها یک نمره و پاسخ بله صفر نمره می‌گیرد؛ بنابراین نمره کل آزمودنی حداقل صفر و حداکثر ۵۰ خواهد بود. حداقل نمره خرده مقیاس عزت‌نفس عمومی، صفر و حداکثر ۲۶، عزت‌نفس اجتماعی، صفر و ۸ و عزت‌نفس تحصیلی، صفر و ۸، عزت‌نفس خانوادگی، صفر و ۸ خواهد بود. اسمیت (۱۹۶۷) روایی و پایایی پرسشنامه را به ترتیب ۰/۵۵ و ۰/۸۹ گزارش داده است. در پژوهش حاضر نیز جهت سنجش پایایی با آزمون آلفای کرونباخ ۰/۹۸۹ به دست آمد.

۴- **مقیاس هوش هیجانی:** این پرسشنامه توسط سبیریا شرینگ (۲۰۱۰) تهیه شده است. پرسشنامه دارای ۳۳ سؤال و هوش هیجانی را در پنج مؤلفه خودآگاهی (سؤالات ۳۳-۳۲-۲۷-۲۴-۱۴-۱۲-۱۰-۶)، خودتنظیمی (سؤالات ۳۰-۲۳-۱۸-۱۶-۱۱-۵-۲)، خودانگیختگی (سؤالات ۳۱-۲۶-۲۱-۲۰-۱۵-۹-۱)، همدلی (سؤالات ۲۹-۲۵-۲۲-۱۷-۴-۳) و مهارت‌های اجتماعی (سؤالات ۲۸-۱۹-۱۳-۸-۷) موردسنجش قرار می‌دهد. طیف این پرسشنامه به صورت پنج گزینه‌ای می‌باشد. سبیریا شرینگ (۲۰۱۰) روایی هم‌زمان پرسشنامه را با پرسشنامه بار-آن (۱۹۹۹) ۰/۶۱ و پایایی آن را ۰/۹۰ گزارش نموده‌اند. آلفای کرونباخ این متغیر ۰/۶۸۳ به دست آمد.

یافته‌ها

در ادامه ذیل دو عنوان یافته‌های توصیفی و یافته‌های تبیینی، داده‌های حاصل از اجرا و تحلیل پرسشنامه‌های اجراشده در میان کودکان کار تحت حمایت موسسه مهر و دوستی ارائه می‌شود.

یافته‌های توصیفی

در موسسه مهر و دوستی ۲۰۰ کودک تحت پوشش قرار داشتند (۱۷۵ کودک از خانواده افغان و ۲۵ کودک از خانواده ایرانی)

جدول ۱- تعداد کودکان کار

تعداد	تعداد ساعت کار کودک در یک روز
۰	کمتر از دو ساعت
۶۰	بین دو تا چهار ساعت در روز
۷۰	بین چهار تا شش ساعت در روز
۳۰	بین شش تا هشت ساعت در روز
۴۰	بیشتر از هشت ساعت در روز
۲۰۰	جمع کل

جدول ۲- فعالیت کودکان تحت حمایت موسسه

تعداد	نوع کار کودک
۰	کار در کارگاه تولیدی
۳۰	کار در بازیافت
۱۵۰	کار در خیابان (گدایی یا دستفروشی)
۱۰	کار در کسب و کار خانوادگی
۵	کار در کشاورزی
۵	کار در فروشگاه
۲۰۰	جمع کل

جدول ۳- توزیع کودکان کار تحت حمایت موسسه بر حسب سن و جنسیت

پسر	دختر	سن
۲۵	۴۵	۷ تا ۹ سال
۳۰	۲۵	۹ تا ۱۱ سال
۱۳	۱۱	۱۱ تا ۱۳ سال
۱۱	۱۰	۱۳ تا ۱۵ سال
۱۵	۱۵	۱۵ تا ۱۸ سال
۹۴	۱۰۶	جمع

جدول ۴- توصیف متغیرهای تحقیق

عزت نفس	مهارت‌های اجتماعی	سرمایه اجتماعی	هوش اجتماعی	تعداد
۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	معتبر
۰	۰	۰	۰	از دست رفته
۲۰/۰۰۵۰	۲/۸۵۶۵	۱۹/۶۶۰۰	۹۱/۷۷۵۰	میانگین
۱۰/۰۰۰۰	۲/۹۶۴۳	۱۵/۰۰۰۰	۹۴/۰۰۰۰	میان
۱۲/۰۰	۲/۹۶	۹/۰۰	۹۹/۰۰	نما
۱۷/۸۴۷۰۶	۰/۷۳۲۶۶	۱۱/۰۱۹۱۴	۱۳/۳۸۶۵۷	انحراف استاندارد
۳/۰۰	۱/۰۰	۹/۰۰	۶۱/۰۰	کمینه

همانگونه که مشاهده می شود، میزان عزت نفس کودکان کار عدد ۲۰ و کمتر از حد وسط نمره یعنی عدد ۲۹ به دست آمده است. لازم است که متغیر مهارت های اجتماعی به تعداد گویه ها تقسیم شده است و سرمایه اجتماعی برون گروهی هم ۱۹/۶ به دست آمده که از حد وسط مقیاس پایین تر به دست آمده است.

یافته های تبیینی

با تحلیل رگرسیون خطی به شیوه گام به گام در پی نشان دادن بیشترین میزان تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته یعنی عزت نفس کودکان کار بودیم.

جدول ۵- خلاصه مدل

مدل	R	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای استاندارد ضریب برآوردی
۱	۰/۸۱۲ ^a	۰/۶۵۹	۰/۶۵۸	۱۰/۴۴۳۱۲
۲	۰/۸۲۰ ^b	۰/۶۷۳	۰/۶۶۹	۱۰/۲۶۳۸۴
۳	۰/۸۲۷ ^c	۰/۶۴۸	۰/۶۷۹	۱۰/۱۱۴۴۱

a: سرمایه اجتماعی برون گروهی

b: سرمایه اجتماعی برون گروهی، مهارت های اجتماعی

c: سرمایه اجتماعی برون گروهی، مهارت های اجتماعی، هوش هیجانی

جدول ۶- نتایج آزمون آنووا

مدل	مجموع مربعات	df	میانگین توان دوم	F	Sig.
۱	رگرسیون	۱	۴۱۷۹۱/۳۴۸	۳۸۳/۲۰۰	۰/۰۰۰ ^b
	باقیمانده	۱۹۸	۱۰۹/۰۵۹		
	کل	۱۹۹	۶۳۳۸۴/۹۹۵		
۲	رگرسیون	۲	۴۲۶۳۱/۷۵۹	۲۰۲/۳۴۱	۰/۰۰۰ ^c
	باقیمانده	۱۹۷	۱۰۵/۳۴۶		
	کل	۱۹۹	۶۳۳۸۴/۹۹۵		
۳	رگرسیون	۳	۴۳۳۳۳/۹۴۲	۱۴۱/۱۹۷	۰/۰۰۰ ^d
	باقیمانده	۱۹۶	۱۰۲/۳۰۱		
	کل	۱۹۹	۶۳۳۸۴/۹۹۵		

(a) متغیر وابسته: عزت نفس

(b) پیش بینی کننده: سرمایه اجتماعی برون گروهی

(c) پیش بینی کننده: سرمایه اجتماعی برون گروهی، مهارت های اجتماعی

(d) پیش بینی کننده: سرمایه اجتماعی برون گروهی، مهارت های اجتماعی، هوش هیجانی

هر سه متغیر مستقل در معادله رگرسیونی باقی مانده و تأثیر معناداری بر متغیر وابسته (عزت نفس) داشته اند. یافته های جدول نشان می دهد که ضریب همبستگی چندگانه معادل ۰/۸۲۷ بوده است. به این معنا که سه متغیر سرمایه اجتماعی برون گروهی، مهارت های اجتماعی و هوش هیجانی که در معادله رگرسیونی باقی مانده اند به طور هم زمان ۰/۸۲۷ با عزت نفس کودکان کار رابطه معنادار داشته اند. ضریب تعیین نیز نشان دهنده نسبتی از کل تغییرات متغیر وابسته است که توسط متغیرهای مستقل معادله حساب شده اند که این مقدار ۰/۶۷۹ بوده است؛ یعنی اینکه این سه متغیر می توانند حدود ۶۸ درصد تغییرات عزت نفس را پیش بینی کنند. نسبت F مشاهده شده مبنی بر آزمون معناداری ضریب تعیین معادل ۱۴۱/۱۹۷ محاسبه شده که در سطح ۰/۰۱ آماری معنادار است.

همانگونه که در جدول زیر مشاهده می‌شود، ضرایب تأثیر استاندارد نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی برون گروهی ($\beta=0/812$) قوی‌ترین پیش‌بینی کننده متغیر وابسته بوده است.

جدول ۷- نتایج آزمون ضریب همبستگی

Sig.	t	ضرایب استاندارد		مدل	
		ضرایب استاندارد بتا	ضرایب غیراستاندارد خطای استاندارد B		
0/000	-3/866	0/812	1/513	-5/850	ثابت
0/000	19/575		0/067	1/315	سرمایه اجتماعی برون گروهی
0/000	-4/431	0/756	2/929	-12/976	ثابت
0/000	16/640	0/756	0/074	1/224	سرمایه اجتماعی برون گروهی
0/005	0/824	0/128	1/106	3/124	مهارت‌های اجتماعی
0/000	-4/589		5/501	-25/246	ثابت
0/000	16/663	0/747	0/073	1/210	سرمایه اجتماعی برون گروهی
0/007	2/722	0/122	1/091	2/972	مهارت‌های اجتماعی
0/009	2/620	0/106	0/54	0/141	هوش هیجانی

(a) متغیر وابسته: عزت نفس

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج تحقیق حاضر نشان داد که عزت نفس کودکان کار توسط متغیرهای سرمایه اجتماعی برون گروهی، مهارت‌های اجتماعی و هوش هیجانی پیش‌بینی می‌شود. فرض اصلی تحقیق تأیید شد و سرمایه اجتماعی برون گروهی قدرت پیش‌بینی‌کنندگی عزت نفس کودکان کار را داشت. می‌توان این فرض را پذیرفت که افزایش سرمایه اجتماعی برون گروهی، عزت نفس را افزایش می‌دهد؛ بنابراین چنانچه برنامه‌های مداخله‌ای برای آشنا شدن کودکان کار با دوستانی فراهم شود که سبک زندگی‌های متفاوت و علائق متفاوت دارند، می‌توان سطح عزت نفس ایشان را افزایش داد و بدین ترتیب زمینه تغییر شرایط زندگی آن‌ها و تجربه‌های جدید را فراهم کرد. این در حالی است که سطح عزت نفس نمونه تحقیق پایین‌تر از حد وسط مقیاس به دست آمده است و این نیز یک نتیجه معنادار است.

کودکان کاری که عزت نفس بالاتری دارند، از مهارت‌های اجتماعی و هوش هیجانی بالاتری هم برخوردار هستند. این نتایج می‌تواند قابل توجیه باشد. کنترل هیجان و احساسات می‌تواند ارتباط‌های اجتماعی کودکان را بهبود بخشد و با افزایش مهارت‌های اجتماعی، عزت نفس آن‌ها نیز بهبود پیدا می‌کند و تصور بهتری نسبت به خود دارند و تردید کمتری نسبت به ارزشمندی خود و توانایی‌هایشان دارند. این نتایج همسو با نتایج پژوهش به پژوه و همکاران (۱۳۸۶) و اصل فتاحی و همکاران (۱۳۹۲) و نظری و حسین‌پور (۱۳۸۷) (۳۰) است. ضمن آنکه در این تحقیق، برای نخستین بار نقش پررنگ سرمایه اجتماعی برون گروهی بر عزت نفس کودکان کار مشخص گردید. نقشی که بسیار پررنگ‌تر از دو متغیر هوش هیجانی و مهارت‌های اجتماعی بود و به تنهایی حدود ۶۶ درصد تغییرات عزت نفس کودکان کار را تبیین می‌کرد.

پیشنهاد می‌شود که در تحقیق‌های آتی نقش سرمایه اجتماعی درون گروهی نیز عزت نفس کودکان کار سنجیده شود. ضمن آنکه با توجه به محدودیت دسترسی به کودکان کار، پیشنهاد می‌شود که با مراجعه به سایر مراکز خدمات‌رسان به کودکان کار، حجم نمونه تحقیق افزایش پیدا کند.

References

- 1- Gholami N. Legal- Jurisprudential Reading of Fetal Competence in the Iranian Legal System with an Approach to the US Legal System. Family Law and Jurisprudence Journal. 2022; 27(76): 293–312. [https://doi.10.30497/FLJ.2022.242737.1774] [In Persian]
- 2- Branden N. The Psychology of Self-Esteem: A Revolutionary Approach to Self-Understanding that Launched a New Era in Modern Psychology. Jossey-Bass (32nd

- anniversary edition). 1969; [ISBN 0-7879-4526-9]
- 3- Nahapiet J, Ghoshal S. Social Capital, Intellectual Capital and the Organizational Advantage. *Academy of Management Review*. 1998; 23(2): 242-266. [doi: 10.2307/259373]
 - 4- Moshabaki A, Ghilichli B. Competitive Advantage: The Role of Intellectual Capital and Social Capital (Two Automobile Maker Companies in Iran). *Management Knowledge*, 2007; 19(75): 125-147. [In Persian]
 - 5- Abdolahi M, Moosavi, M. Social Capital in Iran: Current Status, Prospect, and Feasibility. *refahj*. 2007; 6(25): 195-234. [In Persian]
 - 6- Rafiey H, Mousavi M T, Ghasemzadeh D. Validity and Reliability of Bonding and Bridging between Social Capital. 2016; *refahj*. 16(61): 141-157. [In Persian]
 - 7- Inanloo M, Seyed Fatemi N, Ghasemi F, Haghani S. Hopelessness and Dysfunctional Attitude in Children Under the Support of Child Labor Centers in the South of Tehran in 2021, *Iran Journal of Nursing*. 2023; 35(140):614-629. [doi: 10.32598/ijn.35.140.3088] [In Persian]
 - 8- SAFikhani S. From Childish Position to Masculine Role Representations of Childhood and Gender Roles in Television Commercials. *Cultural Studies & Communication* 2017; 13(46): 207-235. [In Persian]
 - 9- Siadat S M. Effects of Social Skills Teaching on the Self-esteem and Identity Dimensions of the Labor Children. *Educational Psychology* 2015; 11(37): 83-101. [In Persian]
 - 10- Seifi Z, Asgari F. Evaluation of the Effectiveness of "Self-Awareness Skills Training" and "Anger Management Training" on the Quality of Life of Mothers with Labor Teenagers in Qom. *JHPM* 2022; 11(6):68-78. [doi: <https://doi.org/10.22034/JHPM.11.6.68>] [In Persian]
 - 11- Pirkhandan P, Parvin S, Siahpour F. Typology of Child labour and work-related injuries to Labor children in Tehran. *Journal of Social Work Research* 2021; 8(28): 115-158. [doi: 10.22054/rjsw.2022.61472.502] [In Persian]
 - 12- Arshi M, Sabzi Khoshnami M, Mohammadi E, Takaffoli M, Imani F. Evaluating Effectiveness of Street Children Managing Plan of Iran. *Quarterly of Social Studies and Research in Iran* 2020; 9(4): 827-854. [doi: 10.22059/jisr.2020.257928.686] [In Persian]
 - 13- Khankosh M, Amini Rarani M, Nosratabadi M. Effect of anger management training on aggression and anxiety of Labor children. *Koomesh* 2021; 22 (2):255-262. [doi: 10.29252/koomesh.22.2.255] [In Persian]
 - 14- Zare Shahabadi A, Hajizadeh Maimandi M, Akbari Qortani S. The role of the disordered family on the phenomenon of Labor children (case study: Yazd province). *Social Order* 2108; 1(3): 29-52. [In Persian]
 - 15- Fuladiyan M, Tousifar J, Waziri S H. Narrative of child labor research in Mashhad city. *Social studies and research in Iran* 2015; 5(3): 485-510. [In Persian]
 - 16- Afrasiabi H, Kalateh Sadati A, Sabour M. Causes of Child Labor from the Perspective of Activists in This Field; A Qualitative Study in the City of Yazd. *Socialworkmag* 2021; 10(1): 56-67. [doi: 20.1001.1.1735451.1400.10.1.6.6] [In Persian]
 - 17- Abdolahi M. *Social Development*. Tehran: Institute of Higher Education and Management and Planning Research 2005; [In Persian]
 - 18- Khomehchi H, Rangriz H. A Meta-Analysis of Social Capital Consequences. *Social Capital Management* 2019; 6(4): 603-624. [doi: 10.22059/jscm.2019.290118.1920] [In Persian]
 - 19- Iman M, Jalaeian V. A survey on the Relationship between Social Responsibility and Social Capital Among the Young in Shiraz. *Journal of Applied Sociology* 2010; 21(1): 19-42. [doi: 20.1001.1.20085745.1389.21.1.2.1] [In Persian]

- 20- Heidari A. Self- Esteem as A Mediator of the Relationship between Social Capital and Sense of Health: A Case Study of Married Men and Women of Yasouj. *Journal of Applied Sociology* 2015; 26(2): 141-158. [doi: 20.1001.1.20085745.1394.26.2.9.5] [In Persian]
- 21- Asnaashari N, Shikholislami R. The mediating role of emotional maturity in relationship between self-esteem and social anxiety among females adolescence. *Psychological Models and Methods* 2016; 6(22): 35-52. [doi: 20.1001.1.22285516.1394.6.22.3.4] [In Persian]
- 22- Khaikhah M, Makari H, Nissani Samani L, Hosseini A F. The relationship between anxiety and self-esteem in adolescent girls. *Iranian Journal of Nursing* 2012; 26(83): 19-29. [In Persian]
- 23- Hosseinzadeh A A, Sepah Mansour M. The relationship between social support and self-esteem with students' identity styles. *Social psychology research* 2018;1(1):74-88. [In Persian]
- 24- Rezaei Kargar F, Heydari M, Ajil Chi B, Samali Eskoui A. The effect of exercise on social adjustment and self-esteem of female high school students. *Conference: National Congress of Social Psychology of Iran 2012; Holding period: 2.* [In Persian]
- 25- Ghasemzad A, Berenjiyan H, Abedi M, Barzideh O. A Study of the Relationship among Fars Shahed and Esargar High School Students' Quality of Life, Self-esteem, Locus of Control, Stress and Social Capital. *Journal of New Approaches in Educational Administration* 2010; 1(4): 107-124. [doi: 20.1001.1.20086369.1389.1.4.6.1] [In Persian]
- 26- Mohajeran B, Ghaleei A, Ashrafi Salimkandi F, Darvishi Z A. A Study of the Relationship Between Social Capital and Organizational Health by the Mediating Role of Organizational Self-Esteem. *Journal of Applied Sociology* 2018; 29(4): 39-58. [doi: 10.22108/jas.2018.101197.1026] [In Persian]
- 27- Abbaszadeh M, Alizadeh Aghdam M B, Mousavi A. Studying the interventionist role of self-esteem structure in the influence of religiosity on social anxiety. *Contemporary sociological researches* 2013; 3(5): 71-99. [In Persian]
- 28- Behpajoo A, Khanjani M, Heydari M, Shakohi Yekta M. The effect of social skills training on self-esteem of visually impaired male students. *Research in psychological health* 2016; 1(3): 29-37. [In Persian]
- 29- Asl Fatahi B, Najarpour Ostadi S. Investigating the relationship between emotional intelligence and self-esteem with social skills. *Education and evaluation* 2012; 6(23):123-136. [In Persian]
- 30- Nazari I, Hosseinpour M. The effectiveness of social skills on anxiety and self-esteem of female high school students. *New findings in psychology* 2017; 2(6): 95-116. [In Persian]

Investigating the Relationship between Out-Group Social Capital, Social Skills and Emotional Intelligence on the Self-Esteem of Labor Children in Isfahan City

Hoda Moeini^۱, Samareh Safikhani^۲

Abstract

Introduction: The aim of the present study was to investigate the relationship between outgroup social capital, social and emotional skills and self-esteem of children in Isfahan city. **Method:** Descriptive-correlation research method and the statistical population includes all Labor children of Isfahan city; 200 Labor children under the cover of Tolo Mehr and Dosti NGO of Isfahan were selected as a sample. The research tools are Cooper Smith's Self-Esteem Questionnaire, Watson et al.'s Social Skills Questionnaire (1984), Siberia Schering's Emotional Intelligence Questionnaire (2010), and Rafiei et al.'s Out-group Social Capital Questionnaire (2015). The data were analyzed with statistical methods of simultaneous regression analysis and Pearson's correlation coefficient. **Results:** The findings of the tables show that the multiple correlation coefficient was equal to 0.827. This means that the three variables of outgroup social capital, social skills and emotional intelligence that remained in the regression equation had a significant relationship of 0.827 with the self-esteem of labor children. The coefficient of determination also indicates a ratio of the total changes of the dependent variable that were calculated by the independent variables of the equation, which was 0.679; It means that these three variables can predict about 68% of changes in self-esteem. **Conclusion:** The findings of this research showed that the increase of outgroup social capital increases self-esteem and labor children who have higher self-esteem have higher social skills and emotional intelligence. **Keywords:** Labor Children, Out-Group Social Capital, Self-Esteem, Social Skills, Emotional Intelligence.

¹ MA student Psychology, Mobarakeh Branch, Islamic Azad University, Esfahan, Iran.

² Department of Psychology, Mobarakeh Branch, Islamic Azad University, Esfahan, Iran (Author)